

Dag Jan

HET KLEINE
RIJK VAN JAN
VAN EYCK

Fragment uit Gille De Bruycker, *Dag Jan: het kleine rijk van Jan Van Eyck*, Borgerhoff & Lamberigts, 2019.
Dit fragment mag enkel gebruikt worden voor educatieve doeleinden en niet verder worden verspreid.

'Ik zal je vertellen waarom ik weet dat Jan van Eyck zich moest haasten bij de kardinaal. Kijk eens goed naar de tekening. Hij schreef verschillende aanwijzingen neer, die hem later bij het schilderen van het portret van pas zouden moeten komen. Hier schreef hij welke kleur zijn ronde wangen zouden krijgen of hoe hij de ogen zou inkleuren. Want, en dat zal voor jou ook een verrassing zijn, eenmaal terug in zijn atelier heeft Van Eyck het portret van de kardinaal opnieuw geschilderd, maar dan met de juiste kleuren. Een werk van een paar weken, weken die de belangrijke Albergati beter kon doorbrengen met het stichten van vrede tussen ruziënde koningen. Ik weet niet of de kardinaal het schilderij zelf ooit nog zag, maar hij zou er alvast enorm mee in zijn nopjes geweest zijn.'

Nu pas toont hij me het tweede portret van de kardinaal. Een golf van herkenning overspoelt me. Wat is Jan van Eyck goed in het natekenen van mensen! Ik verwacht bijna dat de kardinaal me vermanend zal vragen of ik mijn huiswerk al gemaakt heb, zo levensecht lijkt hij op dit schilderij. Opa leest de bewondering van mijn gezicht af en vervolgt met zachte stem. *'Opmerkelijk hoe hij het ware gelaat van iemand kon vatten in een paar penseeltrekken, is het niet? Toch ontbreekt er iets belangrijks op het schilderij. Tussen de aantekeningen op de eerste tekening, krabbelde hij ook iets over een purperachtige wrat op het voorhoofd van de kardinaal. Niemand is perfect, en dat gold blijkbaar ook*

voor deze belangrijke man. Maar toen Van Eyck in zijn atelier achter zijn schildersezels stond, besliste hij na lang twijfelen om de wrat veel kleiner te maken dan ze in werkelijkheid was. Ook de lelijke purperen kleur liet hij achterwege. Geef toe, de oude Albergati ziet er zo toch heel wat voornamer uit?’

‘Alsof Van Eyck een instagramfilter op de kardinaal gebruikte’, flap ik eruit.

‘Een insta-wat?’ vraagt mijn opa, terwijl hij me aankijkt alsof ik een marsmannetje ben dat net zijn eerste stappen op de aarde heeft gezet. ‘Niets hoor, lieve opa’, antwoord ik sussend, ‘Maar zeg eens, als Van Eyck een portret van jou zou schilderen, zou je hem dan vragen om je weer krullen boven op jouw kale hoofd te geven?’ Schaterlachend gooit opa zijn hoofd naar achteren. ‘Kleine duivel dat je bent, ik begin zo langzamerhand spijt te krijgen die ik jou alles over Van Eyck vertel’, grinnikt hij terwijl hij me trots door mijn haren wrijft.

Het ruime atelier met zijn hoge plafond bruist normaal gesproken van het leven en rumoer, maar nu oogt het verlaten. Aan een tafeltje wat verderop verhit een schildersjongen lood en zwavel in ijzeren potjes boven het vuur. De hele ruimte stinkt naar zwaveldamp, wat waarschijnlijk de reden is dat de andere schilders en assistenten vandaag al zo vroeg zijn vertrokken naar de herberg. Mij deert het niet. Integendeel, er is niets ter wereld dat ik liever doe dan in alle stilte werken in dit atelier vol schildersezels, houten panelen, kasten met honderden laden en wonderlijke potjes met de meest bizarre mengsels. Nee, dit leven als hofschilder in Den Haag is zo slecht nog niet, bedenk ik me!

Opgewekt fluitend ga ik verder waarmee ik bezig was. **Met een gladde steen wrijf ik okerkorrels plat op een andere grote steen, tot er enkel fijn poeder overblijft.** Dat gelige poeder meng ik op de steen met lijnolie en ik hou pas op wanneer het een dikke kleverige pap is geworden, die ik zou kunnen gebruiken als

verf. Maar zo ver zijn we nog niet. Ik grijp naar een potje kalkpoeder en meng het zorgvuldig door de gele pap. Net wanneer ik denk klaar te zijn, zie ik in een ooghoek een restje loodwit dat een van de andere schilders liet staan toen hij halsoverkop naar de herberg vertrok. *'Het zal wel geen kwaad kunnen als ik er dit ook nog tussen meng'*, fluister ik mezelf toe en ik voeg het zonder veel nadenken toe aan mijn verse verf.

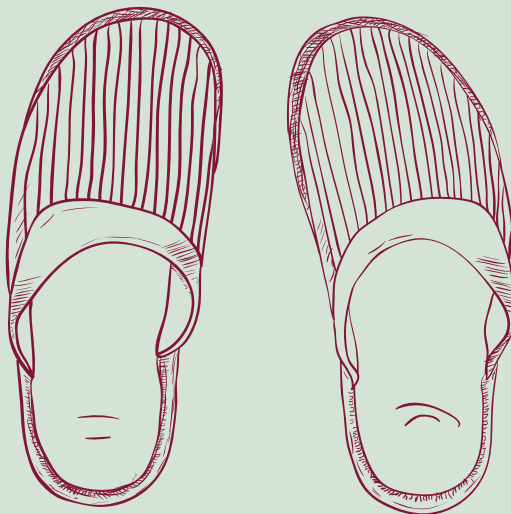
Het mengsel schraap ik van de steen over op mijn houten palet en nog steeds fluitend wandel ik naar het witte doek op mijn schildersezal. In enkele vegen schilder ik het volledige mengsel op het doek en ik leg mijn palet alweer aan de kant. Ik blaas even op de natte verf en ga zonder er nog veel aandacht aan te schenken terug naar mijn tafeltje, om er enkele nieuwe penselen te maken van de verse ganzenpennen die deze ochtend zijn geleverd.

Een halfuurtje en drie nieuwe penselen later besluit ik mijn experiment op het doek nog eens van dichtbij te bekijken. *'Wat vreemd'*, hoor ik mezelf zeggen wanneer ik op de vloer van platgestampte aarde in de richting van het doek wandel. *'Die okerverf blinkt veel minder dan normaal. Het zal toch niet waar zijn?'* Ik leg mijn wijsvinger op de verf en mijn hart slaat enkele tellen over. Kurkdroog! Vol ongeloof leg ik mijn hand ook op andere plekken van het schilderij, maar er blijft geen spatje verf aan plakken. Ongelofelijk! Kalk én loodwit is dus de oplossing van het grote vraagstuk. Dat ik daar nog nooit aan gedacht heb, ik kan mezelf wel voor de kop slaan. Ik heb zin om het uit te

schreeuwen van vreugde, maar denk dan aan de schildersjongen wat verderop. Verrukt en op wolkjes loop ik uit het atelier recht de zachte avondzon in. Eerst speel ik met het idee om mijn ontdekking te vieren in de herberg, samen met de andere schilders, maar dat plan laat ik al snel varen. Vanavond kruip ik vroeg in bed, zodat ik morgen als allereerste op het atelier ben om er te werken in het mooie licht van de ochtendzon. Schilderen zal ik doen, en hoe!

‘Rustig aan jongen, rustig aan!’ onderbreekt opa me, terwijl hij me door de gang naar de keuken leidt. ‘Vergeet niet dat jouw oude opa al een paar jaar steeds dover aan het worden is aan zijn beide oren. Zeker wanneer je begint te ratelen als een sneltrein, nadat je hier onaangekondigd binnen komt stormen en niet eens eerst de beleefdheid vindt om jouw schoenen uit te trekken en te vragen hoe het met me gaat!’ ‘Sorry opa’, breng ik schuld bewust uit, ‘Hoe was jouw dag tot nu toe?’ ‘Mijn dag kon stukken beter verlopen’, gromt hij. ‘Eerst ontdekte ik dat Griffon mijn favoriete paar pantoffels aan flarden heeft gebeten en verder werd de voormiddag gevuld met mijn zoektocht naar mijn notities van gisteren. Ik ben er zeker van dat ze op mijn bureau lagen, maar iemand moet ze verlegd hebben vannacht! Maar goed, dat speelt allemaal geen rol nu, want iets doet me vermoeden dat jij deze nacht alweer een vreemde droom hebt gehad. Stukje taart terwijl

je mij in geuren en kleuren vertelt wat je meemaakte?’

Zonder te kijken schuif ik het stuk taart opzij en steek ik opnieuw van wal. Iets bedaarder, maar nog steeds zonder een stilte te laten vallen, vertel ik hem waarover ik die nacht droomde. Ik beschrijf het vage licht van de kaarsen op de witte muren van het atelier, de stoffige vloer van gestampte aarde, de hete olie in de aardewerken kommetjes en het verfmengsel op de gladde steen, zo nauwkeurig als ik kan. Wanneer ik de vreugde van Van Eyck beschrijf, terwijl hij de droge verf beroert, laat mijn opa bijna zijn kop koffie vallen. Met ogen zo groot als muntstukken kijkt hij me intens aan.

‘Onvoorstelbaar, m’n jongen. Je weet het waarschijnlijk zelf niet eens, maar je was getuige van het belangrijkste moment in het leven van Van Eyck. Wat je zag in jouw droom, is het precieze moment waarop zijn jarenlange experimenten eindelijk lukten en hij de schilderkunst voorgoed veranderde. Je moet eerst en vooral weten dat schilderen in zijn tijd een stuk moeilijker was dan tegenwoordig. Vandaag de dag ga je naar de winkel, koop je er doeken, verf en penselen en je kan beginnen. In de middeleeuwen was dat allemaal zo eenvoudig niet. Onze voorvader moest zelf zijn houten penselen maken, zijn verf mengen en houten panelen aan elkaar lijmen voor hij kon gaan schilderen. Geloof me maar, daar was hij weken mee zoet. En dan

moet je nog eens weten dat een schilder uit die tijd minstens tien penselen nodig had, in alle maten en vormen. Eentje met de zachte haren van de staart van een eekhoorn, maar ook één met stug varkenshaar. Jouw voorvader had voor het fijne werk zelfs een penseel met één enkel haartje, kan je dat geloven? Probeer je eens in te beelden hoelang het duurt voor je dan een schilderij klaar hebt! Maar het meeste werk staken de schilders en hun meesterjongens in het maken van de verf. Als professors in een laboratorium verhitten ze materiaal als lood, steenpoeder of eieren, om daarna de vrijgekomen kristallen op te vangen en te gebruiken als kleur voor de verf. Het kostte hen ook nog eens handenvol geld. Voor bijvoorbeeld één enkele gram purper hadden ze slijm nodig van wel tienduizend zeeslakken.

Verf maken was duur, tijdrovend en bovendien levensgevaarlijk door de giftige stoffen die ze gebruikten!

Elke andere keer zou ik mijn opa nog urenlang laten doorbomen over alle soorten verf waarmee Van Eyck zijn doeken tot leven bracht, maar vandaag niet. Ik barst van ongeduld om te weten van welke belangrijke uitvinding ik precies getuige was in mijn droom. Zonder aarzeling onderbreek ik hem, maar gelukkig lijkt hij dat absoluut niet erg te vinden.

